

EMOTSIONAL DISKURSNING LINGVISTIK IFODASI

A'zamova Gulasal Sodiq qizi¹¹ Farg'ona davlat universiteti, Chet tillari kafedrası v.b. dotsenti,
f.f.f.d., (PhD)

ARTICLE INFO

ABSTRACT:

ARTICLE HISTORY:

Received: 04.12.2024

Revised: 05.12.2024

Accepted: 06.12.2024

Ushbu maqola emotsional diskursning lingvistik ifodalinishi turli tillarda tahlili keltirib o'tilgan.

KEYWORDS:

Til, tasvir,
frazologizm, milliy,
madaniy, his-tuyg'u,
ibora, . kontekst,
emotsiya, diniy,
agressiv, diskurs,
lingvokognitiv.

INTRODUCTION. Emotsional kechinmalarning kuchi turlicha bo'lishi mumkin. Hissiyotlarni kuchi avvalo yoqimli va yoqimsiz tuyg'ularning naqadar kuchli bo'lishidadir. Hissiyotning kuchi shu hissiyotni shaxsning naqadar ehtiros bilan kechirilganligi bilan belgilanadi. Hissiyotning qo'zg'alish xususiyatlari paydo bo'lish yo'lini kuchi va barqarorligi bir qancha sabablarga bog'liqdir.

Metaforalar: Turli tillarda emotsiyalarni tasvirlash uchun foydalaniladigan metaforalar odatda milliy madaniyat va dunyoqarash bilan bog'liq bo'ladi. Masalan, ingliz tilida "hot-headed" (issiq boshli) yoki "cold-hearted" (sovuq qalbli) kabi metaforalar emotsiyalarni ifodalash uchun ishlatiladi. Yapon tilida esa xuddi shu ifodalarni tasvirlash uchun boshqa, milliy madaniyatga mos keladigan obrazlar qo'llaniladi.

Maxsus iboralar va ibtidoiy frazeologizmlar: Ko'pgina tillarda emotsiyalarni tasvirlash uchun o'xshashlik asosida yaratilgan ifodalar mavjud. Masalan, o'zbek tilidagi "qalbimni ezguday bo'ldi" ifodasi his-tuyg'ularni tasvirlashda ishlatiladi, fransuz tilida esa xuddi shu holat "avoir le coeur serré" iborasi bilan ifodalanadi.

2. Emotsiyalarni Bilvosita va To'g'ridan-To'g'ri Ifodalash

Yapon va Xitoy madaniyatlarida emotsiyalarni bilvosita ifodalash odatiy hol. Bu madaniy jamiyatlarda kishi o'z emotsiyalarini yashirish yoki yumshatish orqali ifodalaydi. Bunga "tatemaе" va "honne" tushunchalari misol bo'ladi, ya'ni insonlar o'z ichki his-tuyg'ularini (honne) jamiyat oldida tashqi ko'rinish va me'yorda (tatemaе) ifodalaydi.

G'arbiy madaniyatlar, ayniqsa, Amerika Qo'shma Shtatlarida esa emotsiyalarni to'g'ridan-to'g'ri ifodalash qabul qilinadi. Bu yondashuv "self-expression" tamoyiliga asoslangan bo'lib, odamlar o'z his-tuyg'ularini bevosita va ochiq aytishga moyil bo'ladi.

3. Emotsiyalarni Tasvirlashdagi Farg'onasi va Etnosentrizm

Arab tillari va islomiy madaniyatlarda emotsiyalarning ifodasi ko'pincha diniy va axloqiy qoidalar bilan belgilanadi. Masalan, sharmandalik, sabr-toqat va kechirimlilik kabi his-tuyg'ularni ifodalashga urg'u beriladi, bu esa ularning "halq orasida yaxshi inson bo'lish" tushunchasiga muvofiq.

O'zbek tilidagi emotsiyalar qishloq joylarda ko'proq milliy va diniy qadriyatlar bilan bog'langan bo'lib, mehmondo'stlik, hurmat, va sharmandalik kabi his-tuyg'ular qadrli sanaladi. O'zbekistonning ayrim hududlarida esa urf-odatlar ta'siri kuchli bo'lganligi sababli, odamlar emotsiyalarni namoyon qilishda ehtiyotkor bo'lishadi.

4. Kontekstga Moslashuvchanlik

Rus tili va Slavyan madaniyatida emotsiyalarni ko'rsatish ijtimoiy holatga va yaqinlik darajasiga bog'liq. Masalan, yaqin do'stlar o'rtasida o'ta samimiy yoki agressiv his-tuyg'ular ochiq ifodalanishi mumkin, biroq rasmiy muhitlarda ko'proq sovuqqonlik saqlanadi.

Yevropa tillarida, masalan, fransuz tilida, emotsiyalarni ifodalash odatda san'at va adabiyotda ko'proq namoyon bo'ladi. Fransuzlar ko'pincha o'z his-tuyg'ularini poetik, obrazli ifodalar bilan tasvirlaydi, bu esa ularning san'at va madaniyatga bo'lgan e'tiborining bir qismidir.

5. Qo'shimcha Emotsiyalar (Cultural-Specific Emotions)

Har bir tilda faqat o'sha madaniyatga xos bo'lgan emotsional holatlar mavjud. Masalan, **nemis tilidagi "Schadenfreude"** so'zi boshqa bir odamning omadsizligidan zavqlanishni anglatadi. Bu tushuncha o'ziga xos madaniy emotsiya sifatida mavjud.

Yapon tilidagi "amae" so'zi boshqa bir kishining parvarish va e'tiboriga muhtojlik tuyg'usini ifodalaydi. Bu tushuncha faqat yapon madaniyatiga xos bo'lib, ularning ijtimoiy aloqalardagi alohida xususiyatlarini aks ettiradi.

6. Ommaviy Axborot Vositalari va Emotsiyalarning Globalizatsiyasi

Hozirgi vaqtda globalizatsiya tufayli ko'plab madaniyatlarda o'xshash emotsional ifodalar paydo bo'ldi. Masalan, ko'plab tillarda "stress", "depressiya", "burnout" kabi atamalar keng tarqaldi va bu atamalar orqali emotsiyalarning umumiy ifodalanishi shakllandi.

Shuningdek, ommaviy madaniyat va internet orqali qabul qilinayotgan emotsiyalar boshqa tillarga ham kirib kelmoqda, bu esa emotsiyalarni xalqaro maydonda bir xil qabul qilinishiga hissa qo'shmoqda.

Emotsiyalarni ifodalash turli tillarda juda xilma-xil bo'lib, madaniy o'ziga xosliklar asosida shakllangan. Bu o'ziga xosliklarni o'rganish tilshunoslik va madaniyatshunoslik uchun katta ahamiyatga ega, chunki emotsional ifodalar orqali har bir millatning o'ziga xos fikrlash tarzi va qadriyatlari aniqlanadi.

Emotsional diskursni lingvokognitiv tadqiq qilish esa bu madaniy o'ziga xosliklarni yanada chuqurroq o'rganishga yordam beradi va tillarning qiyosiy tahlilida foydalanishga imkon yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Halliday, M. A. K. (1978). *Language as Social Semiotic: The Social Interpretation of Language and Meaning*. London: Edward Arnold.
2. Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
3. Wierzbicka, A. (1999). *Emotions Across Languages and Cultures: Diversity and Universals*. Cambridge: Cambridge University Press.
4. Ekman, P. (1992). An argument for basic emotions. *Cognition and Emotion*, 6(3/4), 169–200.
5. Geeraerts, D. (2010). *Theories of Lexical Semantics*. Oxford: Oxford University Press.
6. Kövecses, Z. (2000). *Metaphor and Emotion: Language, Culture, and Body in Human Feeling*. Cambridge: Cambridge University Press.
7. Stearns, P. N. (1994). *American Cool: Constructing a Twentieth-Century Emotional Style*. New York: NYU Press.